

XVIII
a m ž i a u s
studijos

8

LIETUVOS
Didžioji Kunigaikštystė
Vyrų ir moterų

LIETUVOS ISTORIJOS INSTITUTAS

XVIII
a m ž i a u s
studijos

8

LIETUVOS
Didžioji Kunigaikštystė
Vyrai ir moterys

Sudarytoja
RAMUNĖ ŠMIGELSKYTĖ-STUKIENĖ

Lietuvos istorijos
institutas

Vilnius
2022

XVIII amžiaus studijos | Eighteenth-Century Studies

Recenzuojamas mokslinis leidinys, leidžiamas nuo 2014 m. | Peer-reviewed journal published since 2014.

Redakcinė kolegija | Editorial Board

Pirmininkė | Editor-in-Chief

Prof. dr. Ramunė ŠMIGELSKYTĖ-STUKIENĖ

Lietuvos istorijos institutas

Atsakingasis sekretorius | Editorial Secretary

Dr. Adam STANKEVIČ

Lietuvos istorijos institutas

Dr. Lina BALAIŠYTĖ

Lietuvos kultūros tyrimų institutas

Prof. dr. Richard BUTTERWICK-PAWLIKOWSKI

Europos koledžas Natoline, Londono universiteto koledžas |

College of Europe, Natolin, University College London

Prof. habil. dr. Jolanta GELUMBECKAITĖ

Frankfurto prie Maino Goethe's universitetas | Goethe-Universität Frankfurt am Main

Doc. dr. Liudas GLEMŽA

Vytauto Didžiojo universitetas

Doc. dr. Robertas JURGAITIS

Vytauto Didžiojo universiteto Švietimo akademija

Prof. habil. dr. Janina KAMIŃSKA

Varšuvos universitetas, Pedagogikos fakultetas | Uniwersytet Warszawski, Wydział Pedagogiczny

Doc. habil. dr. Ilja LEMEŠKIN

Praho Karolio universitetas, Baltistikos centras | Univerzita Karlova v Praze

Habil. dr. Andrej MACUK

Lenkijos mokslų akademijos Tadeuszo Manteuffelio Istorijos institutas |

Instytut Historii im. Tadeusza Manteuffla Polskiej Akademii Nauk

Prof. habil. dr. Dariusz ROLNIK

Katovicų Silezijos universitetas | Uniwersytet Śląski w Katowicach

PD habil. dr. Christiane SCHILLER

Berlyno Humboldtų universitetas | Humboldt-Universität zu Berlin

Dr. Gintautas SLIESORIŪNAS

Lietuvos istorijos institutas

Dr. Asta VAŠKELIENĖ

Lietuvių literatūros ir tautosakos institutas

Prof. habil. dr. Andrzej B. ZAKRZEWSKI

Varšuvos universitetas, Teisės istorijos institutas | Uniwersytet Warszawski, Wydział Prawa i Administracji

Knygos leidybą pagal „Valstybinę lituanistinių tyrimų ir sklaidos 2016–2024 metų programą“ finansavo

Lietuvos mokslo taryba (sutarties Nr. S-LIP-22-16)

Sponsored by the Research Council of Lithuania

Svetainė internete | Website <http://www.istorija.lt/journals/xviii-amziaus-studijos/>

Redakcinės kolegijos adresas | Contact address

Lietuvos istorijos institutas

Tilto g. 17, 01101 Vilnius, Lietuva

El. paštas smigelskyte.stukiene@gmail.com

Bibliografinė informacija pateikiama Lietuvos integralios bibliotekų informacinės sistemos

(LIBIS) portale biblioteka.lt

© Sudarymas, Ramunė Šmigelskytė-Stukienė, 2022

© Straipsnių autoriai, 2022

© Lietuvos istorijos institutas, 2022

ISBN 978-609-8314-18-2

ISSN 2351-6968

TURINYS

- Pratarmė / *Ramunė Šmigelskytė-Stukienė* . . . 8
Foreword / *Ramunė Šmigelskytė-Stukienė* . . . 10
Moterų istorija tarp (Europos) Rytų ir Vakarų, arba vėl kryžkelėje /
Dalia Leinartė . . . 13
The History of Women between (European) East and West, or at a Crossroads
Again / *Dalia Leinartė* . . . 19

VYRAI IR MOTERYS VIEŠOJOJE ERDVĖJE

Gabrielė Jasiūnienė

- Herbas kilmingos XVII–XVIII a. Lietuvos Didžiosios Kunigaikštystės moters
gyvenime – svarbi identiteto dalis . . . 28
The Coat of Arms in the Life of a Noblewoman in The Seventeenth-Eighteenth Century
Grand Duchy of Lithuania: An Important Part of Identity. *Summary* . . . 45

Aistė Paliušytė

- Dailės mecenatystė Radvilų dvare Vetinų laikais: našlės, žmonos ir dukros . . . 46
Patronage of Art at the Radvila Court During the Wettin Period: Widows, Wives and
Daughters. *Summary* . . . 75

Dariusz Rolnik

- Codziennosc̄ żon senatorów „nowej kreacji” w czasach stanisławowskich na
kresach wschodnich Rzeczypospolitej – trzy mało znane białogłowy . . . 76
Naujai paskirtų senatorių iš rytinių Respublikos vaivadijų žmonių kasdienybė Stanislovo
Augusto laikais: trys mažai žinomos moterys. *Summary* . . . 95

Lina Balaišytė

- Vincento Ignaco Marevičiaus „Abiejų lyčių edukacijos sistema“: apie natūralaus
ugdymo adeptą Lietuvos Didžiojoje Kunigaikštystėje . . . 97
Wincenty Ignacy Marewicz’s “A System of Education for Both Sexes”: About an Adept of
Natural Education in the Grand Duchy of Lithuania. *Summary* . . . 114

Ewa Kula

- Bracia Feliks i Marcin Ancypowie, czyli o trudach pracy nauczycielskiej w
czasach Komisji Edukacji Narodowej . . . 115
Broliai Feliksas ir Martymas Antipai, arba apie Tautinės edukacinės komisijos laikų
mokytojų darbo sunkumus. *Santrauka* . . . 129

PRIVATI ERDVĖ: SANTYKIAI ŠEIMOJE

Violeta Pansevič

XVII a. antrosios pusės – XVIII a. pomirtiniai turto inventoriai – Vilniaus miestiečių moterų kasdienybės istorijos šaltinis . . . 132

Posthumous Property Inventories of the Second Half of the Seventeenth and the Eighteenth Century: A Historical Source on the Daily Life of the Women of Vilnius. *Santrauka* . . . 161

Rita Regina Trimonienė

Sugyvenimas ir meilė. Jokūbo Nagurskio šeimos pavyzdys . . . 163

Concordance and Love. The Case of Jacob Nagórsky's Family. *Summary* . . . 177

Jolita Sarcevičienė

„Nieko negaliu nuveikti be tavo, širdelė, valios...“

Teresės Rachelės Sapiegienės laišakai vyrui Antanui Kazimierui Sapiegai . . . 178

There is nothing I can do without the will of my heart... Teresa's Rachel's Sapiežyna's Letters to her Husband Antoni Kazimierz Sapieha. *Summary* . . . 205

VAIZDAI IR ĮVAIZDŽIAI

Rūta Janonienė

Du vyrai smuklėje . . . 208

Two Men in a Tavern. *Summary* . . . 219

Lijana Birškytė-Klimienė

Šv. Onos – idealios žmonos, motinos ir senelės įvaizdis XVIII a. – XIX a.

pirmosios pusės Lietuvos katalikiškoje dailėje . . . 220

and Grandmother – in Lithuanian Catholic Art of the Eighteenth and the First Half of the Nineteenth Century. *Summary* . . . 265

Regina Jakubėnas

„Rozprawa Litwy z Polską“. O Jaśnie Oświeconą Księżniczkę Karolinę Katarzynę Radziwiłłównę . . . 268

„Lietuvos ir Lenkijos mūšis“ dėl jos šviesybės kunigaikštytės Karolinos Kotrynos Radvilaitės. *Santrauka* . . . 287

VYRAI IR MOTERYS RELIGINĖSE BENDRUOMENĖSE

Vaida Kamuntavičienė

Klauzūros ir neturto problema Kauno bernardinių vienuolyne . . . 290

The Issue of Enclosure and Poverty in the Convent of Bernardines in Kaunas. *Summary* . . . 307

Andrea Mariani

W stanie wdowim synogarliczym nieobrażonym krokiem postępowała. Jezuici w kręgu wdów w Rzeczypospolitej Obojga Narodów XVII i XVIII wieku . . . 308
Būdama vargšė našlė, ji žengė nuolankiai. Jėzuitai ir našlės Abiejų Tautų Respublikoje XVII–XVIII amžiuje. *Santrauka* . . . 336

Karolis Tumelis

Viešas reikalas? Bylos dėl impotencijos XVII–XVIII a. Vilniaus ir Žemaitijos katalikų konsistorijose . . . 337
A Matter of Public Concern? Impotence-Related Cases in the Catholic Consistories of Vilnius and Samogitia in the Seventeenth and Eighteenth Centuries. *Summary* . . . 356

RECENZIJOS IR ANOTACIJOS

Merkinės seniūno Antano Kazimiero Sapiegos 1722–1729 metų dienoraštis, iš lenkų kalbos vertė, įvadą ir komentarus parengė Jolita Sarcevičienė, Vilnius: Lietuvos istorijos institutas, 2021. – 484 [1] p.; 27 cm + 1 elektron. opt. diskas (CD-ROM). ISBN 978-609-8183-90-0
Darius Vilimas . . . 360

Łukasz Wróbel. *Józef Jerzy Hylzen. Studium kariery magnackiej w XVIII wieku.* Toruń: Wydawnictwo naukowe uniwersytetu Mikołaja Kopernika w Toruniu, 2022. – 402 p. ISBN 978-83-231-4607-0
Ramunė Šmigelskytė-Stukienė . . . 362

Asmenvardžių rodyklė . . . 366

Vietovardžių rodyklė . . . 380

DU VYRAI SMUKLĖJE

RŪTA JANONIENĖ

Vilniaus dailės akademijos Dailėtyros institutas

Anotacija. Straipsnyje analizuojama valstiečių tema Pranciškaus Smuglevičiaus (*Franciszek Smuglewicz, 1745–1807*) kūryboje, aptariami reikšmingiausi šio pobūdžio kūriniai, išlikę Lietuvos ir Lenkijos rinkiniuose. Daugiausia dėmesio skiriama kompozicijoms, vaizduojančioms du krukuviečius karčemoje. Atkreipiamas dėmesys, kad egzistuoja grupė panašios kompozicijos paveikslų, kurių dauguma priskiriama P. Smuglevičiui. Straipsnyje bandoma išsiaiškinti, kurie iš jų tapyti paties P. Smuglevičiaus, kuriuos reikia priskirti kopijoms ir kuo galima paaiškinti šios nedidelės kuklios kompozicijos versijų gausą. Aptarus krukuviečių valstiečių įvaizdžio pavyzdžius kitose XVIII a. pabaigos kultūros srityse, siūloma paveikslą *Krokuviečiai smuklėje* interpretuoti kaip alegorinį liaudies paveikslą su užkoduotu patriotiniu turiniu.

Reikšminiai žodžiai: Pranciškus Smuglevičius, Hugonas Kolontajus, Apšvietos epochos tapyba, valstietija mene, krukuviečiai.

Buitines kompozicijas, vaizduojančias scenas iš valstiečių gyvenimo, Pranciškus Smuglevičius pradėjo tapyti dar gyvendamas Italijoje (1776–1784), bet ši tema dažnesnė vėlyvuosiu periodu, grįžus į Lenkiją, vėliau apsisojus Lietuvoje. Trumpą šių kūrinių apžvalgą dailininko monografijoje yra pateikęs Vladas Drėma, atkreipęs dėmesį, kad juose „nerasime epinių literatūrinių pradų, buitinio detalumo ar etnografinio smulkmeniškumo“, ir teisingai pastebėjęs šių kūrinių pilietinį kryptingumą. Tiesa, V. Drėmai buvo nežinomas paveikslas, vaizduojantis du valstiečius smuklėje, tapęs pagrindiniu šio straipsnio objektu. Apie šį kūrinį iki šiol apskritai plačiau nerašyta, išskyrus trumpą jo aptarimą Lietuvos meno pažinimo centro „Tartle“ XIX a. dailės kolekciją pristatančiame leidinyje *Res publica*². Žvelgiant į jį platesniame P. Smuglevičiaus kūrinių kontekste, atsiskleidžia tam tikras idėjinis poslinkis, įvykęs dailininko „valstietiškos“ temos traktuotėje.

Be tiesiogiai valstiečius vaizduojančių paveikslų, galima būtų rasti nemažai P. Smuglevičiaus kūrinių, kuriuose valstiečiai yra kaip antraeilis elementas ar tiesiog stafazas. Pavyzdžiui, valstiečių figūrų galima įžiūrėti dailininko pieštuose Jablonos dvaro vaizduose ar net religiniuose paveiksluose (pvz., piemenėlis Daugų bažnyčios didžiojo altoriaus paveiksle). Šiame straipsnyje susitelkiama tik į tuos paveikslus, kuriuose valstiečiai yra pagrindiniai kūrinio personažai.

1 Vladas Drėma, *Pranciškus Smuglevičius*, Vilnius: Vaga, 1973, p. 167.

2 Rūta Janonienė, *Res publica*, Vilnius: Ellex Valiunas, 2018, p. 134–135.

Valstiečiai Pranciškaus Smuglevičiaus kūryboje

Dar 1901 m. lenkų dailininkas Wojcechas Gersonas apie P. Smuglevičių rašė: „Dažnos kelionės po šalį lėmė, kad iš bendravimo su liaudimi jo teptukas sukūrė mažus paprastus paveikslėlius – *Lenkų valstiečiai ir vaikai, Krokuviečiai karčemoje, Liublino apylinkių valstiečiai*.“³ Pastarasis paveikslėlis, šiuo metu esantis privačioje kolekciijoje Lietuvoje, gerai žinomas⁴. Tai iš tiesų nedidelio formato drobė, iki 1795 m. buvusi visuomenininko ir rašytojo Hugo Kolontajaus (*Hugo Kollątaj*, 1750–1812) rinkiniuose. Edwardo Rastawieckio parengtame tapytojų žodyne šis kūrinėlis aprašytas taip: „Paveikslas vaizduoja Liublino valstietį, sėdintį tarp savo šeimos narių ir šukuojantį sūnų.“⁵ Paveiksle, ko gero, yra užfiksuotas kažkoks konkretus įvykis, kuomet buvo susirūpinta dvaro valstiečių higiena, nes matyti, kad šukuojamas vaikas lengvai atpažįstamu judesiu pirštu traiško iš galvos krentančias utėles. Dailininkas kruopščiai nutapė figūras, dėmesingai perteikė veidus, ne pedantiškai, bet gana tiksliai pavaizdavo aprangos tipą. Toje pačioje kolekciijoje iš viso buvo keturios nedidelės P. Smuglevičiaus drobės, tarp jų ir *Kšėšovicų vaizdas*, šiuo metu saugomas Kunigaikščių Čartoriskių muziejuje Krokuvoje ir klaidingai priskiriamas Antanui Smuglevičiui. Kšėšovicų miestelis ir dvaras yra netoli Krokuvos, 1788 m. palivarko statybą toje vietoje pradėjo žymi aristokratė, meno mecenatė, Lenkijos didžiojo maršalo Stanislovo Liubomirskio (*Stanisław Lubomirski*, 1722–1783) žmona Izabelė (Elžbieta) Čartoriskytė-Liubomirskienė (*Elżbieta z Czartoryskich Lubomirska*, 1736–1816). P. Smuglevičius Kšėšovicų dvare galėjo lankytis 1789 m., kai H. Kolontajaus kvietimu netolimoje Kšyžanovicų parapijos bažnyčioje tapė altorinius paveikslus⁶. Galbūt tuo pat metu jis nutapė ir Izabelės Liubomirskienės portretą, kuris vėliau buvo Adomo Giunterio rinkiniuose Dobrovlėnuose. Beje, I. Liubomirskienė yra žinoma kaip pažangi valstiečių globėja⁷, tad visai tikėtina, kad Liublino apylinkių valstiečiai galėjo būti

3 „Liczne podróże po kraju sprawiły, że z wrażeń przelotnego z ludem obcowania powstały pod jego pendzlem małe obrazki potoczne – *Wieśniacy i dzieci polskie, Krakowiaczy w karczynie, Wieśniacy lubelscy* [...]”, žr. Wojcech Gerson, Franciszek Smuglewicz, in: *Album biograficzne zasłużonych Polaków i Polek wieku XIX*, t. 1, Warszawa: Druk P. Laskauera i W. Babickiego; Wydane staraniem i nakładem Maryi Chełmońskiej, 1901, p. 55.

4 Pranciškus Smuglevičius, *Liublino apylinkių valstiečiai*, drobė, aliejus, apie 1790 m., 51 × 42 cm, dr. Jaunius Gumbio kolekcija, publikuotas: <https://lietuvosmenas.lt/artwork/876>. Naujausia publikacija: *Pranciškus Smuglevičius. Nuo antikinės Romos iki Vilniaus universiteto. Parodos katalogas / Franciszek Smuglewicz. From ancient Rome to Vilnius University. Exhibition catalogue*, katalogo sudarytoja ir tekstų autorė / Compiled and written by Dalia Tarandaitė, Vilnius: Lietuvos nacionalinis dailės muziejus, 2022, p. 134.

5 Edward Rastawiecki, *Słownik malarzy polskich tudzież obcych w Polsce osiadłych lub czasowo w niej przebywających*, t. 2, Warszawa: Nakł. aut., 1851, p. 179.

6 Vladas Drėma, *op. cit.*, p. 111.

7 Jerzy Michalski, Lubomirska z Czartoryskich Izabela (Elżbieta), in: *Polski Słownik Biograficzny*, t. XVII, Wrocław [i inn.]: Zakład Narodowy imienia Ossolińskich, Wydawnictwo PAN, 1972, p. 625–629.

nutapyti kitame jos dvare. Bet kokių atveju, galima teigti, kad šių paveikslų idėja gimė Apšvietos idėjas propagavusių aristokratų ir inteligentų aplinkoje ir atspindi bendras Apšvietos epochos kultūros tendencijas – padidėjusį dėmesį valstietijai, susirūpinimą liaudies buities gerove.

Lietuvos nacionalinio dailės muziejaus rinkiniuose yra bene geriausiai mums žinomas P. Smuglevičiaus valstietiškos temos paveikslas, paprastai vadinamas *Lietuvos valstiečiai*⁸. Gaila, kol kas nežinome tikslesnių šios drobės sukūrimo aplinkybių ir vietos. 1854 m. anuometinis paveikslas savininkas, Varšuvos dailininkas Bonaventūras Dambrowskis (*Bonawentura Dąbrowski*) džiaugėsi: „Aš turiu „baltarusių valstiečius“ (piršlybos prie karčemos žiemos metu), labai gražus paveikslas.“⁹ Tiek savo formatu, tiek temos traktavimu (papročių, elgsenos fiksavimas) ši drobė artima paveikslui *Liublino apylinkių valstiečiai*, nors žymiai poetiškesnė. Tokio pobūdžio paveikslų turbūt būta ir daugiau. Wandos Jedlickos liudijimu, ji Antrojo pasaulinio karo metais Varšuvoje privačiuose rinkiniuose mačiusi keletą P. Smuglevičiaus paveikslų, kuriuose buvo pavaizduoti tik valstiečiai ar valstietės¹⁰. Nežinia, ar kuris nors iš tų kūrinių išliko.

Iš konkrečiau žinomų dailininko valstietiškos temos kūrinių dar galima paminėti, kad Lenkijos ir Lietuvos valdovo Stanislovo Augusto Poniatovskio rinkiniuose buvo du paveiksai, pavadinti *Lenkų valstiečiai su vaikais*¹¹. Taip pat žinomi keli paveikslas, vaizduojančio Krokuvos valstiečius smuklėje, variantai. Vienas iš tokių paveikslų, buvęs H. Kolontajaus rinkiniuose, vėliau priklausęs Stanislovo Augusto Poniatovskio kolekcijai, šiuo metu saugomas Poznanės nacionaliniame muziejuje¹². Labai panaši versija yra Krokuvos nacionaliniame muziejuje¹³ (1 il.). Muziejaus parengtame apraše nurodyta, kad paveikslas sukurtas Bronovicuose (*Bronowice*) – Krokuvos akademijai priklausiusiame kaime. H. Kolontajaus, Tautinės edukacinės komisijos nario ir Krokuvos akademijos rektorius, 1777–1786 m. įgyvendintos aukštosios mokyklos reformos metu šiame kaime buvo panaikinta baudžiava, o žemės išnuomos vietiniams valstiečiams. Įvairiose publikacijose šis P. Smuglevičiaus kūrinys vadinamas įvairiai: *Krokuviečiai karčemoje*, *Krokuvos apylinkių valstiečiai prie žvakės*,

8 Pranciškus Smuglevičius, *Lietuvos valstiečiai*, XVIII a. pab. – XIX a. pr., drobė, aliejus, 57 × 45,5 cm, Lietuvos nacionalinis dailės muziejus, publikuotas: https://www.limis.lt/greita-paieska/perziura/-/exhibit/preview/20000006294974?s_id=trSHsDi72oWIKIQT&cs_ind=3&valuable_type=EKSPONATAS.

9 „Ja mam wieśniaków białoruskich (swaty przy karczmic w czasie zimowym), obraz bardzo piękny [...]“, Bonawentura Dąbrowski, *Rozmaitości*, in: *Biblioteka Warszawska*, 1854, t. I, p. 375.

10 Wanda Jedlicka, *Kolktaj i wiek oświecenia*, Warszawa: Czytelnik, 1951, p. 260.

11 Vladas Drėma, *op. cit.*, p. 370.

12 Stanisław Lorentz, Andrzej Rottermund, *Klasycyzm w Polsce*, Warszawa: Arkady, 1984, p. 289.

13 Pranciškus Smuglevičius, *Valstiečiai karčemoje*, iki 1794 m., drobė, aliejus, 46,7 × 70,5 cm, Nacionalinis Krokuvos muziejus, MNK II-a-618, publikuotas: <https://zbiory.mnk.pl/pl/wyniki-wyszukiwania/katalog/417435>.

1. Dail. Pranciškus Smuglevičius, *Valstiečiai karčemoje*, iki 1794 m. Krokuvos nacionalinis muziejus.

*Krokuvos apylinkių valstiečiai prie stalo, Draugija prie stalo, Valstiečiai už stalo prie žvakės, Buitinė scena*¹⁴. Pastarasis pavadinimas man atrodo mažiausiai vykęs, nes buities šioje drobėje tikrai nedaug. Tiesiog tamsioje, visiškai nekonkretizuotoje patalpoje aplink stalą susibūrę du vyrai ir trys moterys. Vienas, šviesiai vilkintis vyras, atrodo, pasakoja istoriją, bet svarbiausia šioje kompozicijoje yra pirmame plane pavaizduota tradiciniu kroviečių kostiumu vilkinčio vyro figūra, kuri lyg šešėlis išryškėja žvakės nušviestų figūrų fone. Kompozicijos apačioje pavaizduoti vienas prieš kitą pasiūsiusę šuo ir katė gali būti suprantami kaip buitinis motyvas, bet gali būti perskaityti ir kaip užšifruotas raginimas susivienyti dėl bendro reikalo, nesielgti tarpusavyje „kaip šuo su kate“. Krokuvos muziejaus aprašuose ši drobė datuota apie 1800 m., bet, mano nuomone, ji turėtų būti sukurta prieš 1794 m. Tą rodo ir sąsajos su H. Kolontajumi, ir

14 Aleksandra Krypczyk-De Barra, Smuglewicz, Franciszek (1745–1807), *Chłopi w karczmie*. Priega per internetą: <https://zbiory.mnk.pl/pl/wyniki-wyszukiwania/katalog/417435> [žiūrėta 2022 04 05]; taip pat žr. Helena d'Abancourt de Franqueville, *Katalog zabytków XVIII w. Muzeum Narodowego w Krakowie*, Kraków: Muzeum Narodowe w Krakowie, 1906, p. 29–30, Nr. 39; Halina Cękańska-Zborowska, *Wiś w malarstwie i rysunku naszych artystów*, Warszawa: Ludowa Spółdzielnia Wydawnicza, 1974, p. 44, 47–48 ir kt.

sąmokslo atmosferą perteikianti pačios drobės nuotaika, ir įkvėpti personažų veidai, švytintys prislopinto kolorito fone.

Net dvi P. Smuglevičiui priskiriamos ir identiškos kompozicijos drobės, vaizduojančios du krovniečius smuklėje, šiuo metu yra saugomos privačiuose rinkiniuose Lietuvoje, o įvairiuose Lenkijos muziejuose esama net kelių šios kompozicijos kopijų. Kas lėmė tokį kuklaus motyvo populiarumą?

Du krovniečiai karčemoje

Vienas iš minėtų Lietuvoje saugomų paveikslų yra Lietuvos meno pažinimo centro „Tartle“ kolekcijoje¹⁵ (2 il.). Kūrinio autorystę ir ankstesnius (XIX a.) savininkus liudija užrašai kitoje pusėje, ant lentos ir rėmo¹⁶. Svarbi šiuose įrašuose matoma 1801 m. data, rodanti vėliausią galimą *Krovniečių karčemoje* nutapymo datą. 1909 m. šis P. Smuglevičiaus paveikslas (arba labai artimas jo variantas) buvo publikuotas dienraštyje *Świat*, aprašant įdomiausius egzempliorius iš lenkų dailininko ir kolekcionieriaus Jano Olševskio (*Jan Olszewski*) rinkinių¹⁷.

Paveiksle vaizduojami du Krokuvos apylinkių valstiečiai, rūkantys huculiškas pypkes kuklijoje kaimo užeigoje. Paveikslo tapyba nepaprastai subtili, tačiau laisva, joje dera miniatiūrinės detalės ir raiškūs, laisvi potėpiai. Ant medinio stalo gulinti tabakinė ir alaus bokalas vieno vyro rankoje – vieninteliai atributai, nurodantys „veiksmo“ vietą. Vyrai vilki balto naminio audinio išėiginėmis sermėgomis (lenkiškai drabužis vadinamas *sukmana*), puoštomis sagutėmis ir siuvinėtomis apykaklėmis bei juostomis. Vieno vyriškio galvą puošia raudono audinio kepurė su įsmeigta povo plunksna – tipiškas šventinės krovniečių aprangos elementas. Toks valstietiškas drabužis (balta sermėga ir raudona, kailiu apačioje apsiūta kepurė *krakuska*, juodi auliniai batai, plati puošni juosta) tapo tautinio lenkų kostiumo etalonu ir ypač išpopuliarėjo 1794 m., nes, siekdamas pabrėžti vienybę su liaudimi, *sukmaną* vilkėjo pats Tadas Kosciuška (*Tadeusz Kościuszko*, 1746–1817), duodamas priesaiką Krokuvos turgaus aikštėje. Dėl krovniečių dalyvavimo T. Kosciuškos sukilime ši apranga tapo sukilėlių karine uniforma. Verta atkreipti dėmesį, kad garsiajame P. Smuglevičiaus istoriniame paveiksle *Laisvių suteikimas Paulavos valstiečiams 1769 m.*¹⁸, nutapytame 1795 m., valstiečiai pavaizduoti vilkintys būtent tokias uniformas. Šios aplinkybės leidžia spėti, kad

15 Pranciškus Smuglevičius, *Krovniečiai karčemoje*, apie 1801 m., drobė užtraukta ant lentos, aliejus, 26,50 × 30,00 cm, nesignuotas, Lietuvos meno pažinimo centras „Tartle“.

16 Rašalu: „Fr. Smuglewicz art. mal.“; kitu šriftu: „Konstancyi Osieckiej; K.O.“ Ten pat užrašai pieštuku: „Dar dla / Henryka / Osieckiego 1918 r.“ ir „z Czerniejowa Lubelsk[iego]“. Užrašas ant rėmo rašalu: „Michała Osieckiego z Brzeźnicy Bychawskiej 1801 r.“

17 Ze zbiorów Jana Olszewskiego w Warszawie, in: *Świat*, 1909, Nr. 4, p. 4.

18 Pranciškus Smuglevičius, *Laisvių suteikimas Paulavos valstiečiams*, 1795 m., drobė, aliejus, 54 × 79 cm, Varšuvos nacionalinis muziejus, MP 4265 MNW.

2. Dail. Pranciškus Smuglevičius, *Valstiečiai karčemoje*, apie 1801 m. Lietuvos meno pažinimo centras „Tartle“.

ir iš pažiūros buitinė scena karčemoje gali turėti žymiai gilesnę istorinę ir memorialinę prasmę.

Apskritai XVIII a. pabaigos dailės kūriniuose vis dažniau pasirodant valstiečių figūroms ypatingu dėmesiu apgaubiami krokeriečiai, be kita ko, išpopuliarinti ir Jano Stefanio operos (pagal Wojciecho Bogusławskio libretą) „Tariamasis stebuklas, arba Krokeriečiai ir kalniečiai“¹⁹. Apie šio veikalo reikšmę Česlovas Milošas (*Czesław Miłosz*) rašė: „Priklausydamas politiniam pogrindžiui, rengusiam 1794-ųjų sukilimą, tais pačiais metais Bogusławskis parašė ir pastatė originalų spektaklį vodevilio ar komiškos operos stiliumi [...]. Tuo metu Kosciuškos vadovaujamo sukilimo banga ritosi į šiaurę nuo Krokuvos, ir pats spektaklis tapo revoliuciniu įvykiu.“²⁰ Po kūrinio premjeros, įvykusios 1794 m. kovo 1 d. Varšuvoje, krokeriečiai tapo laisvos, veiklios, patriotiškai nusiteikusios liaudies sinonimu ir netgi simboliu. Sukilimo išvakarėse parodytas patriotinių jausmų persunktas veikalas greitai buvo uždraustas cenzūros, vis dėlto tai ne tik nesumažino, bet dar padidino jo emocinį poveikį visuomenei.

Anksčiau aptarti kūriniai rodo, kad P. Smuglevičiaus kūryboje „trečiojo luomo“ tema ir kiek sentimentalios, idealizuotos arba moralizuojančios valstiečių

19 Wojciech Bogusławski, *Cud mniemany, czyli Krakowiacy i górale. Opera w 4 aktach [...]*, z muzyką J. Stefaniego, [Warszawa], 1794.

20 Czesław Miłosz, *Lenkų literatūros istorija*, Vilnius: Baltos lankos, 1983, p. 191.

gyvenimo scenos atsirado anksčiau nei minėta opera, bet papildomą akstiną grįžti prie kroviečių temos galėjo suteikti faktas, kad dekoracijas minėtam spektakliui Varšuvoje sukūrė jo brolis A. Smuglevičius (pastatymui Vilniuje 1796–1802 m. dekoracijas kūrė tapytojas Konstantinas Otoselskis (*Konstanty Ottosielski*, 1755–1809))²¹. P. Smuglevičiui 1794 m. įvykių tema buvo labai artima, prie jos jis ne kartą grįžo savo kūryboje. Taigi, kompozicijoje, vaizduojančioje tautiniais kostiumais vilkinčius vyrus, besišnekučiuojančius už stalo karčemoje (įdomu, kad karčemoje daugiausia vyksta ir minėtos operos veiksmas), galima įžvelgti besiformuojančios „kroviečių patriotų“ legendos atgarsių.

Įdomu, kad šiuo metu žinomi dar keli itin panašaus formato ir beveik identiškų kompozicijų kūriniai. Vienas iš jų yra privačioje kolekcijoje Lietuvoje²² (3 il.). Drobė anksčiau priklausė dailininkui Justinui Vienožinskiui ir jo palikuoniams, ankstesnė jos istorija nežinoma. Atlikti technologiniai drobės tyrimai patvirtino tapybos datavimą XVIII a. pabaiga – XIX a. pradžia²³. Paveikslas įvairiais požymiais yra labai artimas „Tartle“ rinkinio drobei. Abu šie kūriniai yra beveik identiškų kompozicijų, sutampančios netgi detalėmis (vis dėlto šiek tiek skiriasi stalo ilgis), pasižymi aukštu atlikimo profesionalumu, labai subtiliais ištaipytomis aprangos detalėmis. Tačiau tapybos braižas skiriasi, nes drobėje iš J. Vienožinskio rinkinių tapyba gerokai lygesnė, nesijaučia baigiamųjų potėpių faktūros. Šis veiksnys vis dėlto negali vienprasmėškai paneigti P. Smuglevičiaus autorystės. Žinoma, kad P. Smuglevičiaus kūriniuose stilistinio netolygumo esama – dailininkas yra nutapęs ir visiškai lygaus, glotnaus paviršiaus drobių. Kita vertus, žinoma, kad nemažai P. Smuglevičiaus kūrinių, prižiūrint pačiam mokytojui, užbaigdavo jo mokiniai ir pagalbininkai. Mokiniai galėjo atlikti ir populiarios kompozicijos kopijų arba toks kopijavimas galėjo sietis su mokymo procesu (tai įprasta praktika XVIII a. pabaigoje). Tai paaiškintų kelių panašių, tačiau skirtingo meninio lygio kompozicijų egzistavimą. Atsižvelgiant į tai, sunku atsakyti, ar ši paveikslas *Kroviečiai smuklėje* versija yra P. Smuglevičiaus rankos kūrinys, ar yra atlikta talkinant jo mokiniams, tačiau be jokios abejonės ją galima priskirti kūriniams, gimusiems P. Smuglevičiaus dirbtuvėje.

Lenkijos muziejuose pavyko rasti dar kelis paveikslus, neabejotinai susijusius su P. Smuglevičiaus *Kroviečiais smuklėje*, bet tapytus kitų dailininkų. Lešno apskrities muziejuje (*Muzeum Okręgowe w Lesznie*) saugomas paveikslas, pirktas aukcione kaip nežinomo dailininko kūrinys, vėliau priskirtas P. Smuglevičiui²⁴.

21 Konstanty Ottosielski, in: *Encyklopedia teatru polskiego*. Prieiga per internetą: <https://encyklopediateatru.pl/osoby/79516/konstanty-ottosielski> [žiūrėta 2020 01 11].

22 Pranciškus Smuglevičius (?), *Kroviečiai karčemoje*, apie 1801 m., drobė, aliejus, 31,5 × 27,8 cm, privati kolekcija.

23 Tyrimus 2020 m. atliko Mobili meno kūrinių tyrimų laboratorija.

24 Nežinomas dailininkas pagal P. Smuglevičių, *Scena karčemoje*, apie 1800 m., drobė, aliejus, 26 × 35 cm, ML480, publikuotas: http://muzeumleszno.pl/imuzeum/collection/#1/scena_w_karczmi.html;

3. Dail. Pranciškus Smuglevičius (?), *Krokuviečiai smuklėje*, apie 1801 m. Privati kolekcija.

Nuo anksčiau aptartų dviejų paveikslų ši drobė pirmiausia skiriasi spalvingumu – vienas iš vaizduojamų vyrų vilki mėlynos spalvos sermėga su keistu raudonu apsiaustu, šviesiomis dryžuotoms kelnėmis. Šiek tiek primityvokas ir netaisyklingas šio kūrinio piešinys neleidžia jo priskirti paties P. Smuglevičiaus teptukui.

Palenkės muziejuje Balstogėje yra net dvi panašios kompozicijos, deja, nė viena iš jų nesignuota²⁵. Viena iš drobių yra priskiriama P. Smuglevičiui. Nebuvo galimybės apžiūrėti šį kūrinį natūroje, bet, kiek galima spręsti iš nuotraukos, P. Smuglevičiaus autorystė kelia abejonių – tapyba gerokai sausesnė, figūrų piešinys ne visai tikslus, kairioji figūra atrodo gerokai deformuota. Kitas šio muziejaus analogiško turinio darbas laikomas XIX a. lenkų dailininko Jano Felikso Piwarskio (1794–1859) atlikta kopija. Ši drobė labiausiai išsiskiria iš visos grupės ne tik visiškai skirtingu tapybos braižu, bet ir pakeistomis piešinio detalėmis (pvz., tik šiame paveiksle pavaizduotas gausiai putojantis, per bokalo kraštus išsiliejęs alus). Dar viena nežinomo dailininko XIX a. pirmojoje pusėje nutapyta kopija yra Krokuvos miesto muziejuje. Ją tapęs dailininkas, kaip ir J. F. Piwarskis, pakeitė kai kurias detales, bet gana tiksliai išlaikė bendrą pirmavaizdžio kompoziciją.

Replikų ar kopijų gausumas rodo *Krokuviečių karčemoje* motyvo populiarumą ir paklausą. Gali būti, kad kai kurias iš kopijų tapė P. Smuglevičiaus mokiniai. 1784 m. grįžęs iš Italijos P. Smuglevičius iki išvykimo į Vilnių daugiausia gyveno Varšuvoje, buvo čia įkūręs privačią tapybos mokyklą. Nuo 1797 m. iki mirties

kaip P. Smuglevičiaus kūrinys publikuotas: Aleksandra Bernatowicz, *Malarze w Warszawie czasów Stanisława Augusta*, Warszawa: Instytut Sztuki PAN, 2016, p. 321–322.

25 Už informaciją apie šiuos paveikslo *Krokuviečiai karčemoje* variantus nuoširdžiai dėkoju Lešno apskrities muziejaus darbuotojai Grażynai Michalak.

jis vadovavo Tapybos ir piešimo katedrai Vilniaus universitete. Dabar turimi duomenys nepakankami norint tiksliau apibrėžti, ar P. Smuglevičius šią populiarią kompoziciją nutapė Varšuvoje, ar Vilniuje. Palyginus ją su anksčiau aptartu paveikslu *Valstiečiai karčemoje* iš Krokuvos nacionalinio muziejaus, nesunku pastebėti skirtingas kūrinių nuotaikas. Vidinės įtampos ir nujaučiamo džiugesio persmeltką paveikslu *Valstiečiai karčemoje* atmosferą pakeitė *Krokuviečių karčemoje* mąslumas ir santūrumas, tad galima spėti, kad šis kūrinys yra nutapytas po 1794 m. sukilimo pralaimėjimo. Nesuklysimė pasakę, kad daugiausia jo populiarumą lėmė po buitinės scenos skraiste paslėptos idėjinės prasmės. Šiuo požiūriu paveikslas primena jau minėtą spektaklį „Tariamasis stebuklas, arba Krokuviečiai ir kalniečiai“, kurio siužetas, paviršutiniškai žiūrint, pasakoja valstiečių meilės istoriją, bet jame skambančios „dainos, daugiau ar mažiau tiesiogiai nukreiptos į politiką arba skatinančios publiką projektuoti savo pačios tuometines politines simpatijas į scenoje regimus įvykius, sukeldavo didžiulę emocinę reakciją“²⁶. Reikia prisiminti ir dar vieną veikalą, šiuo metu ganėtinai primirštą, bet itin populiarių tuo metu, kai buvo nutapytas analizuojamas P. Smuglevičiaus paveikslas. Tai Lietuvos bajoro Vincento Ignaco Marevičiaus (*Wincenty Ignacy Marewicz*, 1755–1822) „tragiška“ alegorinė politinė opera *Polusia córka kołodziejka czyli Wolność oswobodzona* (*Polusia, račiaus dukterė, arba Išlaisvinta Laisvė*), pirmą kartą anonimiškai išleista 1789 m.²⁷, vėliau ne kartą perleista. Tarp kitko, galima paminėti, kad V. I. Marevičius aukštai vertino P. Smuglevičiaus kūrybą ir yra dedikavęs jam eilėrašį, publikuotą 1788 m.²⁸, neabejotina, kad ir P. Smuglevičius žinojo V. I. Marevičiaus kūrinį.

Operos *Polusia* veikėjų vardai ir netgi veiksmo vietos pavadinimas (dvaras Laisvė (orig. *Wolność*) Naugarduko apylinkėse) turėjo paslėptą, bet nesunkiai perskaitomą prasmę: siužete pasakojama istorija kaip Swobodzkis (t. y. Abiejų Tautų Respublikos valdovas Stanislovas Augustas Poniatovskis), kurį „globoja“ Przemocka (suprask – Rusijos imperatorė Jekaterina II), trokšta vesti račiaus dukterį, Przemockos tarnaitę Polusią (Lenkiją), tačiau Przemocka su savo draugu Potężnickiu (Rusijos imperatorės favoritu Grigorijumi Potiomkinu) bando sutrukdyti šią santuoką ir pasisavinti Swobodztkio valdas. Nors ir esama daug intrigu, Swobodzkis vis dėlto veda Polusią ir grįžta į savo valdas, o įdomiausia, kad pačioje operos pabaigoje į sceną išeina du vyrai – valstiečiai. Jie džiaugiasi Swobodztkio sugrįžimu ir jo laime, o kartu skundžiasi dėl įvairių skriaudų ir neteisybų, kurias patiria valstiečiai, ir prašo pagalbos. Finale Laisvės gyventojams Swobodzkis pa-

26 Czesław Miłosz, *op. cit.*, p. 192.

27 Plačiau apie šį veikalą ir jo autorių žr. Lina Balaišytė, Vincentas Ignacas Marevičius apie save ir Tėvynę: XVIII a. pabaigos literato (savi)refleksijos, in: *XVIII amžiaus studijos*, t. 6: *Lietuvos Didžioji Kunigaikštystė. Personalijos. Idėjos. Refleksijos*, sudarė Ramunė Šmigelskytė-Stukienė, Vilnius: Lietuvos istorijos institutas, 2020, p. 294–322.

28 *Dorywczę zabawki wierszem i prozą Wincentego Ignacego Marewicza rotmistrza woiewództwa trockiego*, Warszawa: Drukarnia Misjonarzy, 1788, p. 27.

žada pažaboti turtingųjų savivalę ir rūpintis visais savo valdų gyventojais. Šie du vyrai yra vieninteliai operos personažai, neturintys vardų. Tai tiesiog du valstiečiai, bet atsižvelgdami į alegorinį viso veikalo pobūdį turbūt nesuklystume šiuose personažuose matydami Abiejų Tautų Respublikos liaudį.

Apibendrinant galima pastebėti, kad P. Smuglevičiaus *Krokuviečiai karčemoje*, skirtingai nuo daugumos ankstyvesnių dailininko valstietiškos temos paveikslų, nėra tiesiog susidomėjimo trečiojo luomo gyvensena ir buitimi išraiška. Ši kompozicija gali būti perskaityta kaip alegorinis paveikslas, po buitinės scenos ir liaudies tipų studijos kauke slepiantis apibendrintą valstietijos, kaip neatsiejamos tautos dalies, paveikslą. Būtent todėl pavaizduotų vyrų atvaizduose nereikia ieškoti nei portretinio panašumo, nei vaizduojamų asmenų psichologinės charakteristikos. Paslėpta šių personažų, kaip apibendrinto Abiejų Tautų Respublikos valstietijos, galinčios pakilti į kovą už savo teises ir Tėvynės laisvę, paveikslas, prasmė atsiskleidžia turint omenyje XVIII a. pabaigoje paplitusį Krokuvos apylinkių valstiečių kaip tėvynę ginti pasiruošusių patriotų įvaizdį. P. Smuglevičiaus krokuviečių atvaizdai savaip susisieja su patriotiškos liaudies įvaizdžiais, suformuotais tuo metu populiariose operose. Šios sąsajos galbūt paaiškina ir paveikslas populiarumą, paliudytą kopijų gausos.

Publikuoti šaltiniai ir literatūra

- Bogusławski Wojciech, *Cud mniemany, czyli Krakowiacy i górale*. Opera w 4 aktach [...], z muzyką J. Stefaniego, [Warszawa], 1794.
- Dorywce zabawki wierszem i prozą Wincentego Ignacego Marewicza rotmistrza woiewództwa trockiego*, Warszawa: Drukarnia Misjonarzy, 1788.
- Balaišytė Lina, Vincentas Ignacas Marevičius apie save ir Tėvynę: XVIII a. pabaigos literato (savi)refleksijos, in: *XVIII amžiaus studijos*, t. 6: *Lietuvos Didžioji Kunigaikštystė. Personalijos. Idėjos. Refleksijos*, sudarė Ramunė Šmigelskytė-Stukienė, Vilnius: Lietuvos istorijos institutas, 2020, p. 294–322.
- Bernatowicz Alikandra, *Malarze w Warszawie czasów Stanisława Augusta*, Warszawa: Instytut Sztuki PAN, 2016, p. 321–322.
- Cękańska-Zborowska Halina, *Wież w malarstwie i rysunku naszych artystów*, Warszawa: Ludowa Spółdzielnia Wydawnicza, 1974.
- D'Abancourt de Franqueville Helena, *Katalog zabytków XVIII w. Muzeum Narodowego w Krakowie*, Kraków: Muzeum Narodowe w Krakowie, 1906.
- Dąbrowski Bonawentura, Rozmaitości, in: *Biblioteka Warszawska*, 1854, t. 1, p. 375.
- Gerson Wojcech, Franciszek Smuglewicz, in: *Album biograficzne zasłużonych Polaków i Polek wieku XIX*, t. 1, Warszawa: Druk P. Laskauera i W. Babickiego; wydane staraniem i nakładem Maryi Chelmońskiej, 1901.
- Janonienė Rūta, *Res publica*, Vilnius: Ellex Valiunas, 2018.
- Krypczyk-De Barra Aleksandra, Smuglewicz, Franciszek (1745–1807), *Chłopi w karczmie*. Prieiga per internetą: <https://zbiory.mnk.pl/pl/wyniki-wyszukiwania/katalog/417435> [žiūrėta 2022 04 05].
- Lorentz Stanisław, Rottermund Andrzej, *Klasycyzm w Polsce*, Warszawa: Arkady, 1984.
- Michalski Jerzy, Lubomirska z Czartoryskich Izabela (Elżbieta), in: *Polski Słownik Biograficzny*, t. XVII, Wrocław etc.: Zakład Narodowy imienia Ossolińskich, Wydawnictwo Polskiej Akademii Nauk, 1972, p. 625–629.

Miłosz Czesław, *Lenkų literatūros istorija*, Vilnius: Baltos lankos, 1983.

Pranciškus Smuglevičius. Nuo antikinės Romos iki Vilniaus universiteto. Parodos katalogas / Franciszek Smuglewicz. From ancient Rome to Vilnius University. Exhibition catalogue, katalogo sudarytoja ir tekstų autorė / Compiled and written by Dalia Tarandaitė, Vilnius: Lietuvos nacionalinis dailės muziejus, 2022.

Rastawiecki Edward, *Słownik malarzy polskich tudzież obcych w Polsce osiadłych lub czasowo w niej przebywających*, t. 2, Warszawa: Nakł. aut., 1851.

Ze zbiorów Jana Olszewskiego w Warszawie, in: *Świat*, 1909, Nr. 4, p. 4.

RŪTA JANONIENĖ – meno istorikė, humanitarinių mokslų daktarė, Lietuvos mokslų akademijos akademikė, Vilniaus dailės akademijos Dailėtyros instituto vyriausioji mokslo darbuotoja. Mokslinio darbo sritys: Lietuvos Didžiosios Kunigaikštystės meninės kultūros šaltiniai, XV–XIX a. sakralinė ir sekuliarioji dailė ir su ja susiję fenomenai, pranciškonų observantų (bernardinų) paveldas, bažnyčių ir vienuolynų kompleksai, dekoru ikonografinės programos; XIX a. Vilniaus meno mokyklos profesorių ir mokinių kūryba, šios mokyklos tradicijų tęstinumas.

Elektroninis paštas ruta.janoniene@gmail.com

ORCID: 0000-0002-2080-2911

TWO MEN IN A TAVERN

RŪTA JANONIENĖ

Institute of Art Research, Vilnius Academy of Arts

The article addresses the theme of peasants in the work of Pranciškus Smuglevičius (Franciszek Smuglewicz, 1745–1807) and discusses the most significant works on this theme extant in the collections of Lithuania and Poland. Special attention is devoted to the compositions depicting two Cracowians in a tavern. It is noted that a group of paintings of a similar composition exists and most of them are attributed to P. Smuglevičius. In this article, an attempt is made to figure out which works were painted by P. Smuglevičius himself, which paintings should be attributed to copies, and how the abundance of versions of this small modest composition can be explained.

A discussion of the examples of the image of Cracowian peasants in other fields of eighteenth-century culture revealed that, unlike P. Smuglevičius's numerous earlier works on the peasant theme, *Cracowians in a Tavern* is not just a manifestation of his interest in the life and daily round of the third estate. This composition can be read as an allegoric painting that hides a generalised picture of the peasantry as an inseparable part of the nation under a "mask" of an everyday scene and a study of folk types. That is why it is not necessary to look for a portrait likeness or psychological characteristics in the images of the men depicted. The hidden meaning of these characters, as a generalised picture of the peasantry of the Republic of the Two Nations capable of rising up to fight for their rights and the freedom of their homeland, is revealed through the image of the peasants of the environs of Cracow as patriots ready to defend their homeland, which was spread at the end of the eighteenth century.

P. Smuglevičius's images of the Cracowians are in a way related to the images of the patriotic people developed in popular operas of the time.

These linkups may also explain the popularity of the painting, as evidenced by the large number of copies.

It is proposed to interpret the painting *Cracowians in a Tavern* as an allegorical painting of the people, with an encoded patriotic content.

Key words: Pranciškus Smuglevičius, Hugo Kollątaj, painting of the Enlightenment, peasantry in art, Cracowians.